

Джерело: **Фінансова політика інвестиційно-інноваційного розвитку України в умовах глобальних структурних зрушень: монограф. / За ред. В.Г. Дем'янишина. – Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка», 2014.**

Письменний Віталій

**РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ
В УМОВАХ ПОБУДОВИ В УКРАЇНІ ІННОВАЦІЙНОЇ
МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ**

Практика державних фінансів давно апробувала цілий спектр інструментів фінансування суспільних потреб, серед яких чільне місце займають позикові ресурси. Використовуючи їх, уряд спрямовує грошові потоки у ті сфери фінансової системи чи галузі господарства, які потребують цього найбільше. Разом з тим державні запозичення впливають на стан грошового обігу, ринок капіталу, виробництво і зайнятість, що дає змогу розвивати економічні основи життя держави. Позаяк ринковий спосіб господарювання передбачає відповідальність за раціональне та цільове використання взятих у борг коштів.

Урядові запозичення, як і податки, обслуговують ті ж економічні інтереси держави. Проте, на відміну від податкового методу формування бюджетних доходів, вони забезпечують швидку мобілізацію коштів на довгостроковий період. Зростання в арифметичній прогресії видатків на забезпечення економічної функції держави активізує залучення позикових ресурсів, що лягають значним тягарем у майбутньому. Тому сьогодні особливої ваги набувають питання побудови в Україні такої системи фінансово-кредитних відносин, яка посилює роль інституту державних запозичень у забезпеченні економічного добробуту.

Піонерами вчення про державні запозичення були представники фінансової думки Заходу А. Вагнер, К. Вікселль, К. Гок, Дж. Кейнс, А. Лернер, Т. Мальтус, Ф. Нітті, Д. Рікардо, А. Сміт, російські та українські вчені кінця XIX ст. – початку XX ст. М. Боголепов, С. Зень, П. Мігулін, І. Озеров, В. Твердохлебов, М. Туган-Барановський, Л. Ходський й ін. Їхні погляди

активно розвивали наші сучасники В. Андрущенко, О. Василик, Т. Вахненко, М. Єрмошенко, О. Єфимова, В. Козюк, І. Луніна, І. Лютий, С. Юрій та ін. Проте теперішні виклики економічної політики держави потребують адаптації інституту державних запозичень до нових вимог.

За своєю економічною сутністю урядові запозичення являють собою ніщо інше як витрачання коштів майбутніх поколінь. Відтак до них потрібно відноситися дуже обачно з тим, аби не зашкодити першоосновам побудови в Україні інноваційної моделі економічного розвитку. Залучення позикових ресурсів та їх використання не за інвестиційним (капітальним) призначенням, а на поточне споживання може підірвати економічні основи життя держави. З метою недопущення порушення даного імперативного правила необхідно провести аналіз практичних аспектів функціонування інституту державних запозичень (табл. 1).

Таблиця 1

**Обсяг державних внутрішніх і зовнішніх запозичень,
витрати на погашення та обслуговування державного
боргу України за 2011–2013 рр. (млн. грн.)¹**

Показники	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Державні запозичення	80654,6	109799,0	160875,8
Державні внутрішні запозичення	53403,7	66832,4	108979,7
Державні зовнішні запозичення	27250,9	42966,6	51896,1
Погашення державного боргу	-45627,5	-68082,7	-79837,0
Погашення державного внутрішнього боргу	-32081,4	-37950,3	-41870,6
Погашення державного зовнішнього боргу	-13546,1	-30132,4	-37966,4
Обслуговування державного боргу	23134,4	24196,6	31677,1

У досліджуваний період практика залучення позикових ресурсів в Україні демонструє їх збільшення із 80654,6 млн. грн. у 2011 р. до 160875,8 млн. грн. в

¹ *Примітка.* Побудовано на основі даних Державної казначейської служби України.

2013 р. Причому в структурі державного внутрішнього боргу високу питому вагу займала заборгованість перед юридичними особами, а державного зовнішнього боргу – за позиками, наданими міжнародними фінансовими організаціями. Ця тенденція має насторожити, позаяк характеризує зниження можливості економіки щодо продуктивного функціонування. Тим більше, що динаміка урядових запозичень була асиметричною до нарощування темпів економічного розвитку, які дещо уповільнилися.

Одним з показників, що характеризує вплив інституту державних запозичень на зростання економіки, є баланс позикових ресурсів і витрат на обслуговування та погашення державного боргу². Незважаючи на те, що такі витрати поки що не перевищують обсяг урядових запозичень, їх співвідношення залишається досить високим. Зокрема, в 2013 р. витрати на виконання боргових зобов'язань становили 111514,1 млн. грн., тоді як сума позикових ресурсів дорівнювала 160875,8 млн. грн. (відповідно у 2011 р. – 68761,9 млн. грн. і 92279,3 млн. грн., в 2012 р. – 92279,3 млн. грн. та 109799,0 млн. грн.).

Надмірне відволікання коштів на погашення та обслуговування державного боргу аж ніяк не сприяє побудові інноваційної моделі економічного розвитку і потребує перегляду системи фінансово-кредитних відносин. Адже за останні роки зі взятих державою позик на це витрачалося понад 80%, що є непрямую ознакою неефективності функціонування інституту державних запозичень. В зарубіжних країнах, навіть тих, де спостерігається надмірне боргове навантаження на економіку, про ефективність залучення позикових ресурсів говорять у разі їх позитивного прояву на базові макроекономічні індикатори, як-от вартість виробленого ВВП.

Загалом же ВВП є тим показником, що характеризує кінцевий результат виробничої діяльності економічних одиниць-резидентів у сфері матеріального та нематеріального виробництва. Априорі він відображає ринкову вартість кінцевих товарів і послуг, вироблених за рік у всіх галузях економіки на

² Могилко Л.В. Аналіз ефективності здійснення внутрішніх та зовнішніх облігаційних запозичень України / Л.В. Могилко // Економічний форум. – 2013. – № 1. – С. 340.

території країни для споживання, експорту та накопичення, незалежно від національної приналежності використаних факторів виробництва. Не дивлячись на збільшення за досліджуваний період його обсягу на 138331,0 млн. грн., відносний показник склав 10,5%. При тому, що темп зростання урядових запозичень виріс удвічі.

На прагматичному рівні збереження високої динаміки ВВП дає змогу уряду відмовитися від використання дефіцитних інструментів фінансування³, зокрема здійснення державних внутрішніх і зовнішніх запозичень. Позаяк фінансово-кредитні відносини, що виникають при цьому, закономірно призводять до нагромадження державного боргу, витрат на його погашення та обслуговування. Якщо за січень–грудень 2013 р. питома вага державних запозичень у ВВП становила 11,1%, то в порівнянні з 2012 р. зросла на 3,3 в.п., натомість витрати на погашення державного боргу дорівнювали 5,5% ВВП, а витрати на його обслуговування – 2,2% ВВП.

Таблиця 2

**Обсяг державного боргу та його питома вага у ВВП
в європейських країнах за 2009–2012 рр.⁴**

Країни	2009 р.		2010 р.		2011 р.		2012 р.	
	млн. євро	% у ВВП	млн. євро	% у ВВП	млн. євро	% у ВВП	млн. євро	% у ВВП
Австрія	178589,3	64,7	189366,8	66,4	198466,6	66,3	208858,3	68,0
Бельгія	299346,8	87,9	310919,7	87,4	331699,1	89,8	342019,4	91,0
Болгарія	4944,2	14,2	5634,4	15,6	6052,4	15,7	7172,1	18,1
Великобрит.	1056018,5	66,2	1336543,7	77,4	1533113,9	83,3	1680258,5	87,6
Греція	323212,0	139,9	353839,0	159,3	377906,0	181,2	311383,0	160,7
Данія	74944,1	33,5	84356,7	35,7	94803,6	39,3	93842,9	38,4
Естонія	492,0	3,5	477,9	3,3	507,0	3,1	1228,2	7,1
Ірландія	103771,4	63,9	143356,5	90,7	168391,4	103,6	191770,5	117,0
Ісландія	6540,1	78,5	8385,1	84,0	9266,5	90,2	8863,3	88,1
Іспанія	485525,0	46,4	549653,0	52,6	622256,0	59,5	760195,0	73,9
Італія	1660397,0	109,3	1741457,0	112,2	1798701,0	113,8	1882342,0	120,1
Кіпр	16455,8	97,6	17806,4	102,3	20240,8	113,2	23040,4	130,0
Латвія	7422,4	40,3	8166,2	45,3	8490,8	41,6	8872,7	39,9
Литва	7396,7	27,8	9747,2	35,2	10880,8	35,1	12335,1	37,4
Люксембург	4951,4	13,9	6998,7	17,8	7105,4	17,0	8584,8	20,0
Нідерланди	318120,0	55,5	336966,0	57,4	352809,0	58,9	387007,0	64,6
Німеччина	1075925,8	45,3	1313626,3	52,7	1323560,7	50,7	1368770,4	51,3
Норвегія	90227,8	31,3	101386,6	30,7	59009,0	16,5	69388,9	17,2
Польща	157967,6	48,2	184415,8	51,7	182832,7	53,3	207248,9	52,9
Португалія	137328,7	81,5	158874,4	91,9	181951,6	106,3	204193,8	123,7
Словаччина	22008,6	35,0	26428,8	40,1	29612,5	42,9	37086,6	52,2

³ Башко В.Й. Державні запозичення в Україні: оцінка потреб і пропозицій щодо структури / В.Й. Башко // Економіка і прогнозування. – 2007. – № 2. – С. 76.

⁴ Примітка. Побудовано на основі даних статистичної служби Європейського Союзу.

Словенія	12120,6	34,2	13209,3	37,2	16409,0	45,4	18618,0	52,7
Угорщина	72083,5	76,1	73989,6	77,6	68474,8	77,9	73097,1	76,2
Фінляндія	67836,0	39,4	79139,0	44,3	85834,0	45,5	93875,0	48,8
Франція	1234193,0	65,4	1309061,0	67,6	1404200,0	70,2	1518030,0	74,7
Чеська Респ.	45397,3	32,0	54221,4	35,8	57542,9	38,8	66335,7	43,4
Швеція	115509,3	38,1	128889,2	34,6	127036,9	32,5	130359,6	31,5

Зрештою в низці європейських країн боргове навантаження превалювало більше, аніж у вітчизняній практиці. Так, в 2013 р. обсяг державного боргу становив понад 100% ВВП у Греції (160,7%, або 311383,0 млн. євро), Ірландії (117,0%, або 191770,5 млн. євро), Італії (120,1%, або 1882342,0 млн. євро), Португалії (123,7%, або 204193,8 млн. євро), на Кіпрі (130,0%, або 23040,4 млн. євро) чи був близько до цього показника (у Бельгії, Великобританії та Ісландії). Причому в деяких країнах значення урядової заборгованості зростали надто високими темпами, хоча негативним моментом є не залучення нових позик, а їх безконтрольне витрачання.

Активне функціонування інституту державних запозичень може бути виправдане лише у разі вкладення в економічну діяльність держави. Відтак основні зусилля уряд повинен сконцентрувати на стабілізації економічного зростання, створення прозорого ринкового середовища та впровадження наукомістких технологій. В узагальненому вигляді пріоритетними галузями, яким сьогодні в Україні надається позачергова підтримка за рахунок позикових ресурсів, є енергетика, сільське господарство і дорожнє господарство. Саме вони визначають її економічний поступ в європейське співтовариство, поліпшуючи зовнішньоекономічний імідж.

Зокрема, в 2013 р. на реалізацію інвестиційно-інноваційних програм урядом було залучено 2367,4 млн. грн., з яких: 918,8 млн. грн. – на реконструкцію гідроелектростанцій ПАТ «Укргідроенерго», будівництво ПЛ 750 кВ Рівненської АЕС та підвищення надійності постачання електроенергії в Україні; 6,4 млн. грн. – на надання кредитів фермерським господарствам; 2661,5 млн. грн. – на розвиток автомагістралей і реформування дорожнього сектору. Будучи важливим засобом підтримки економічних основ життя держави, даний інструмент фінансування важко співставити з бюджетними асигнуваннями (табл. 3).

Видатки Державного бюджету України на економічну діяльність за 2009–2013 рр. (млн. грн.)⁵

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Загальна економічна, торг. та труд. діяльність	561,6	618,6	1431,2	690,1	785,5
Сільське госп., лісове госп. та мисливство, рибне госп.	6185,0	7208,3	7487,1	7365,3	7560,7
Паливно-енергетичний комплекс	11932,6	12024,4	10915,2	17270,1	15389,2
Інша промисловість і будівництво	671,8	715,2	1173,8	1209,8	431,2
Транспорт	11627,8	12608,4	14735,4	12847,9	14202,6
Зв'язок, телекомунікації та інформатика	123,8	102,5	115,0	130,3	126,9
Інші галузі економіки	1118,5	1481,0	7128,4	6419,9	956,4
Дослідження і розробки в галузях економіки	1066,2	1179,3	1359,6	1289,2	962,5
Інша економічна діяльність	7,1	92,2	425,9	2173,5	884,3
Всього	33294,3	36030,0	44771,6	49396,0	403456,1

Дані табл. 3 свідчать про стрімке зростання бюджетних видатків на економічну діяльність, однак сучасні виклики не дають змогу їх використати продуктивно. Тривала фінансова підтримка уряду дозволяла нерентабельним підприємствам «триматися на плаву», а рентабельним – не опікуватися проблемами зниження власних витрат чи підвищення ефективності виробництва⁶. Як наслідок, збільшення видаткової частини бюджету не супроводжувалося зростанням показників діяльності підприємств паливно-енергетичного комплексу, сільського господарства, промисловості та будівництва – головних суб'єктів економічної діяльності.

Відповідно питома вага бюджетних видатків у ВВП, що спрямовуються на економічний розвиток, за останні роки скоротилася із 3,6% в 2009 р. до 2,8% у 2013 р. Безперечно, причини можна шукати в наслідках глобальної

⁵ Примітка. Побудовано на основі даних Державної казначейської служби України.

⁶ Соколовська А.М. Економічна функція держави та особливості її виконання в Україні / А.М. Соколовська // Економіка України. – 2008. – № 9. – С. 28.

економічної кризи, яка зачепила практично усі сторони суспільного життя. Проте чи не найголовніший лейтмотив криється у відсутності зв'язку між владою та реальним сектором економіки і, як наслідок, небажанні змінювати пріоритети у фінансово-кредитній політиці. Адже питома вага видаткової частини державного бюджету на економічну діяльність сьогодні є незначною, тоді як в країнах з демократичним поступом даний показник перевищує у декілька разів (табл. 4).

Таблиця 4

**Видатки державного бюджету на економічну діяльність
та їх питома вага у ВВП в європейських країнах за
2009–2012 рр.⁷**

Країни	2009 р.		2010 р.		2011 р.		2012 р.	
	млн. євро	% у ВВП	млн. євро	% у ВВП	млн. євро	% у ВВП	млн. євро	% у ВВП
Австрія	9551,9	3,4	8716,7	3,2	10122,0	3,5	9837,0	3,3
Бельгія	6020,5	1,7	6647,4	2,0	7511,9	2,1	8060,1	2,2
Болгарія	1857,4	5,2	1212,4	3,5	1449,5	4,0	1486,1	3,9
Великобрит.	77707,6	4,2	59720,1	3,8	43476,6	2,5	40805,2	2,3
Греція	10697,0	4,6	9525,0	4,1	7045,0	3,2	4844,0	2,3
Данія	3721,0	1,6	4163,2	1,9	4368,8	1,8	4875,0	2,0
Естонія	613,9	3,8	460,5	3,3	494,6	3,4	567,3	3,5
Ірландія	9137,3	5,1	10328,7	6,4	37719,1	23,9	11532,4	7,1
Ісландія	1852,4	18,0	451,4	5,2	584,8	6,2	505,9	5,0
Іспанія	19252,0	1,8	18287,0	1,7	17064,0	1,6	18405,0	1,8
Італія	41358,0	2,6	46813,0	3,1	37756,0	2,4	38077,0	2,4
Кіпр	605,0	3,5	623,3	3,7	671,9	3,9	679,1	3,8
Латвія	1765,1	7,7	1577,6	8,5	1942,5	10,8	1379,3	6,8
Литва	1151,5	3,6	919,8	3,5	937,9	3,4	974,7	3,1
Люксембург	1224,9	3,3	1366,6	3,8	1414,6	3,6	1480,7	3,5
Нідерланди	20467,0	3,4	25116,0	4,4	24104,0	4,1	22526,0	3,8
Німеччина	34250,0	1,4	37710,0	1,6	71090,0	2,8	38390,0	1,5
Норвегія	8881,6	2,9	9547,3	3,5	9938,5	3,1	10450,8	3,0
Польща	12248,8	3,4	10428,9	3,4	11870,7	3,3	12228,6	3,3
Португалія	4997,8	2,9	4976,8	3,0	5375,1	3,1	4150,9	2,4
Словаччина	2856,2	4,4	2852,8	4,5	2156,8	3,3	2418,8	3,5
Словенія	1354,9	3,6	1257,0	3,5	1215,4	3,4	1507,9	4,2
Угорщина	5875,2	5,6	4898,7	5,4	4942,1	5,1	6616,3	6,7
Фінляндія	6117,0	3,3	6388,0	3,7	6533,0	3,7	6615,0	3,5
Франція	44372,0	2,3	49223,0	2,6	50772,0	2,6	46835,0	2,3
Чеська Респ.	7055,5	4,6	7017,6	4,9	6236,9	4,2	5866,9	3,8
Швейцарія	8528,4	2,4	9064,6	2,5	10340,4	2,5	11687,9	2,5
Швеція	10016,6	3,0	9523,0	3,3	10928,7	3,1	11287,4	2,9

У Західній Європі максимальний обсяг видатків на економічну діяльність характерний для Великобританії (40805,2 млн. євро, або 2,3% ВВП), Італії (38077,0 млн. євро, або 2,4% ВВП), Німеччини (38390,0 млн. євро, або 1,5%

⁷ Примітка. Побудовано на основі даних статистичної служби Європейського Союзу.

ВВП) та Франції (46835,0 млн. євро, або 2,3% ВВП). Дещо меншу бюджетну підтримку економіки мали Іспанія (18405,0 млн. євро, або 1,8% ВВП) і Нідерланди (22526,0 млн. євро, або 3,8% ВВП). При цьому зниженням інвестиційної активності, спад промислового виробництва й скороченням зовнішньоторговельних зв'язків значно вплинуло на структуру економічних видатків у досліджуваних країнах.

Зрештою у багатьох європейських країнах, як-от Бельгії, Данії, Іспанії, Італії, Норвегії, Польщі, Словаччині, Словенії, Угорщині та Фінляндії, вони суттєво зросли. Причини цього зводяться до різних концептуальних підходів у реалізації антикризових заходів. В той час коли, переважна більшість зарубіжних економік використовувала кейнсіанські рецепти боротьби, інші дотримувались поглядів монетаристів⁸. Це відобразилося в багатомільярдних фінансових вливаннях за рахунок позикових ресурсів у створення високотехнологічної конкурентоспроможної продукції, надання високоякісних послуг та збільшення їх експортного потенціалу.

Поряд з традиційними формами фінансування видатків бюджету, залучення в економіку внутрішніх і зовнішніх позик, має ряд суттєвих переваг. З одного боку, це дає змогу ефективно використовувати тимчасово вільні кошти, вкладаючи їх у важливі напрями реалізації економічної політики держави. З іншого боку, на відміну від практики «проїдання», кредитування сприяє наближенню фінансових ресурсів до безпосереднього споживача, забезпечуючи раціональне використання. Зважаючи на відносну дешевизну та надійність даного інструмента фінансування суспільних потреб, він потребує подальшого поширення.

Перешкоджає функціонуванню в Україні інституту державних запозичень використання позикових ресурсів не на капіталомісткі проекти, а на рефінансування державного боргу. Це мабуть найбільша вада вітчизняної системи фінансово-кредитних відносин. Нераціональне розпорядження урядовими запозиченнями призводить до збільшення бюджетного дефіциту,

⁸ Антикризисная политика Украины: МВФ определил приоритеты [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minprom.ua/articles/15745.html>.

підвищує залежність державних фінансів від надходжень, не пов'язаних з економічною діяльністю⁹. Таким чином, виникає «замкнуте коло», за якого позикові ресурси беруться не для забезпечення сталого розвитку, а з метою виживання в умовах обмеженості бюджетних коштів.

За прикладом зарубіжного досвіду для нашої держави імперативним має стати правило, згідно з яким капітальні видатки повинні фінансуватися за рахунок урядових запозичень, що сприятиме накопиченню капіталу із довгостроковими економічними вигодами¹⁰. При цьому природне зростання державного боргу не має перетнути законодавчо встановлених меж ВВП. Це означатиме, що уряд справляється зі сучасними викликами інноваційної моделі економічного розвитку, а система фінансово-кредитних відносин функціонує ефективно: позикові ресурси приносять дохід і ще неодноразово зможуть влитися у фінансову систему.

Більше того, держава (як суб'єкт позикових відносин) на першому плані аж ніяк не ставить перед собою меркантильну мету – отримати фінансову вигоду від використання кредитів. Головним чином взяті у борг кошти повинні спрямовуватися на розв'язання стратегічних завдань уряду, що мають надважливе господарське значення. Зокрема, за рахунок внутрішніх і зовнішніх державних запозичень необхідно кредитувати фермерські господарства, реалізовувати інвестиційні проекти на промислових підприємствах, здійснювати структурну реформу дорожнього сектору, надавати пільгові кредити на будівництво соціального житла тощо.

Побудова в Україні інноваційної моделі економічного розвитку потребує концентрації взятих у борг коштів на науково-технічному оновленні виробництва (рис. 1). Додаткового фінансування потребують впровадження енергоефективних та ресурсозберігаючих технологій, освоєння нових технологій ракетно-космічної галузі та авіабудування, технологічне оновлення й розвиток агропромислового комплексу, застосування технологій більш

⁹ Могилко Л.В. Аналіз ефективності здійснення внутрішніх та зовнішніх облігаційних запозичень України / Л.В. Могилко // Економічний форум. – 2013. – № 1. – С. 342.

¹⁰ Economics of Government Borrowing [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tutor2u.net/blog/files/Revision_Government_Borrowing.pdf.

чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища, створення індустрії наноматеріалів і нанотехнологій, розвиток інформаційних та комунікаційних технологій.

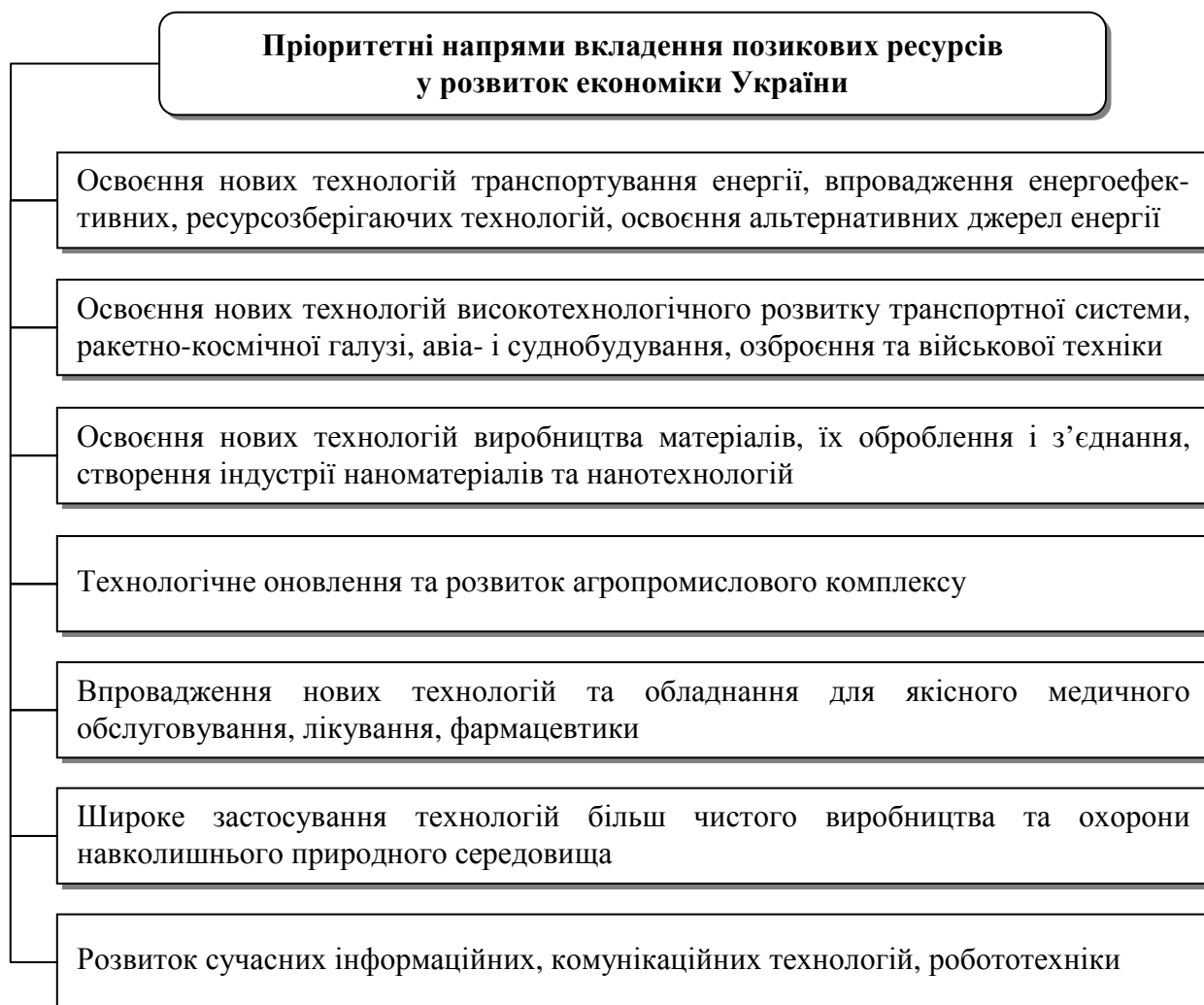

Рис. 1. Пріоритетні напрями вкладення позикових ресурсів у розвиток економіки України¹¹

Подані на рис. 1 пріоритетні напрями вкладення позикових ресурсів асоціюються з інноваційним напрямом розвитку економіки. Навіть тоді, коли держава позичає кошти для фінансування інновацій, може виникнути ряд класичних проблем. Адже захоплення ними негативно впливає на ділову впевненість та капітальні вкладення приватного сектору економіки, призводить до впровадження так званого «оподаткування підлітків» (позаяк нинішнє молоде покоління буде сплачувати вищі податки в майбутньому), значно

¹¹ Примітка. Побудовано на основі Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні».

посилює інфляційні процеси всередині країни та сприяє розвитку витікаючих із цього наслідків для суспільства.

Сьогодні в Україні важливо сформувавши привабливе економічне середовище з тим, аби різні галузі господарства були відкриті для потоків капіталу резидентів і з-за кордону. Лише в такому випадку урядові запозичення матимуть сенс, забезпечуючи зростання економічної активності, обсягу виробленого ВВП, сукупного попиту, рівня зайнятості й, відповідним чином, нарощування дохідної бази державного бюджету. На прагматичному рівні це яскраво ілюструє функціонування інституту державних запозичень в умовах інноваційної моделі економічного розвитку, яку уряд намагається побудувати в контексті європейського співробітництва.

Наша держава отримує різносторонню підтримку для фінансування програми стабілізації та реформ. У квітні 2014 р. Рада Європейського Союзу прийняла рішення про надання макрофінансової допомоги в розмірі 1 млрд. євро у вигляді кредиту¹², що мало б зменшити зовнішній фінансовий тиск, поліпшити платіжний баланс і посилити позиції України за валютними резервами. Як зазначено в Меморандумі, допомога надаватиметься двома частинами по 500 млн. євро кожна, а виплати будуть здійснені у разі проведення заходів з реалізації домовленостей за програмою «Стенд-бай» (програма СБА)¹³.

Перший платіж даної допомоги планувалося здійснити після набрання чинності Меморандуму і Кредитної угоди. Щоправда, перед прийняттям рішення про виділення другого траншу кредиту, органи влади зобов'язані завершити виконання ряду умов, що стосуються управління державними фінансами, торгівлі й оподаткування, енергетики, фінансового сектору (табл. 5). Для запобігання порушень і шахрайству, пов'язаних з використанням макрофінансової допомоги, основний акцент Комісією та Європейським судом

¹² Кредитна угода між Україною як Позичальником, Національним банком України як Агентом Позичальника та Європейським Союзом як Кредитором (Переклад) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_005/paran2#n2.

¹³ Меморандум про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором (Переклад) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_004/paran81#n81.

аудиторів буде зроблено на проведенні регулярних перевірок й аудиту взятих у борг коштів.

Таблиця 5

**Умови надання другого траншу кредиту відповідно до
Меморандуму про взаєморозуміння між Україною та
Європейським Союзом¹⁴**

Умови	Характеристика
Управління державними фінансами	<ul style="list-style-type: none"> – Підготовка й оприлюднення проектів річних планів державних закупівель на 2015 р. кожним суб'єктом, що здійснює закупівлі, чи державним замовником, що фінансується з державного бюджету, до 15 вересня 2014 р.; – подання урядом на розгляд Верховної Ради України й оприлюднення першого проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 р.» не пізніше 15 вересня 2014 р.; – здійснення щомісячного оприлюднення інформації про виконання державного бюджету; – забезпечення виконання Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», зокрема положень ст. 12, яка передбачає щорічне подання декларації про активи особами, визначеними законодавством як суб'єкти декларування; – внесення на розгляд Верховної Ради України законопроекту, спрямованого на оновлення існуючого законодавства про Рахункову палату України та розширення її повноважень
Торгівля і оподаткування	<ul style="list-style-type: none"> – Проведення Україною консультації з ЄС й іншими членами СОТ для перегляду своїх зобов'язань в рамках СОТ відповідно до ст. XXVIII ГАТТ; – забезпечення вчасних грошових виплат за всіма легітимними вимогами щодо відшкодування ПДВ або здійснення компенсації відповідним платникам податків ПДВ-облігаціями
Енергетика	<ul style="list-style-type: none"> – Посилення прозорості діяльності НАК «Нафтогаз України» за рахунок підготовки щорічного фінансового звіту компанії та її дочірніх підприємств
Фінансовий сектор	<ul style="list-style-type: none"> – Підготовка Національним банком України норм і правил регулювання, що стосуються системних банків для їх подальшого прийняття; – покращення виконання законодавства про оприлюднення кінцевих власників банків; – внесення урядом на розгляд Верховної Ради України проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»

Великі суспільні потреби, що постали перед нашою державою, вимагають зміни ідеології використання надходжень від державних запозичень для

¹⁴ Примітка. Побудовано на основі Меморандуму про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором.

впровадження інноваційної складової в її економічну діяльність. При цьому уряд має забезпечити своєчасне й у повному обсязі виконання фінансових зобов'язань, що впливають з умов макрофінансової допомоги Європейського Союзу. Комісія ж на постійній основі здійснюватиме перевірку фінансових потреб України і може зменшити, призупинити або навіть скасувати її надання у випадку, якщо реальні потреби у фінансуванні в період виплат зменшаться порівняно з початковими прогнозами¹⁵.

Даний кредит є лише частиною залучених позикових ресурсів у межах співпраці із зарубіжними країнами та міжнародними фінансовими організаціями. Його використання необхідно унормувати з цілями Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2013–2015 рр., що полягають в:

- задоволенні потреб держави у позикових ресурсах шляхом фінансування державного бюджету за мінімально можливої вартості обслуговування державного боргу з урахуванням ризиків;
- утриманні обсягу державного боргу на економічно безпечному рівні;
- забезпеченні ефективного функціонування внутрішнього ринку державних цінних паперів та розширенні доступу до міжнародного ринку капіталу;
- проведенні реформи у сфері міжнародної інтеграції та співпраці, спрямованої на вироблення цілісної і збалансованої зовнішньоекономічної політики, підвищення конкурентоспроможності й інвестиційної привабливості національної економіки¹⁶.

Зважаючи на комплекс проблем, характерних для розвитку даного інституту в Україні, подальші наукові пошуки варто спрямувати на аналіз ефективності здійснення державних запозичень у частині дотримання балансу на внутрішньому та зовнішньому ринках. Головна дилема полягає в тому, що

¹⁵ Меморандум про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором (Переклад) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_004/paran81#n81.

¹⁶ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2013–2015 рр.» від 29 квітня 2013 р. № 320 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/320-2013-%D0%BF>.

для збільшення припливу іноземного капіталу, особливо в умовах нестабільного економічного середовища та кризи неплатежів, Україні потрібно якнайбільше нарощувати внутрішні джерела позикових ресурсів. Натомість зовнішні позики матимуть перевагу в разі їх нижчої вартості, кращих умов здійснення та дефіциту іноземної валюти.

Література:

1. Могилко Л.В. Аналіз ефективності здійснення внутрішніх та зовнішніх облігаційних запозичень України / Л.В. Могилко // Економічний форум. – 2013. – № 1. – С. 336–344.

2. Башко В.Й. Державні запозичення в Україні: оцінка потреб і пропозицій щодо структури / В.Й. Башко // Економіка і прогнозування. – 2007. – № 2. – С. 75–87.

3. Соколовська А.М. Економічна функція держави та особливості її виконання в Україні / А.М. Соколовська // Економіка України. – 2008. – № 9. – С. 20–33.

4. Антикризисная политика Украины: МВФ определил приоритеты [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minprom.ua/articles/15745.html>.

5. Economics of Government Borrowing [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tutor2u.net/blog/files/Revision_Government_Borrowing.pdf.

6. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 8 вересня 2011 р. № 3715-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3715-17/conv>.

7. Кредитна угода між Україною як Позичальником, Національним банком України як Агентом Позичальника та Європейським Союзом як Кредитором (Переклад) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_005/para2#n2.

8. Меморандум про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором (Переклад) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_004/para81#n81.

9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2013–2015 рр.» від 29 квітня 2013 р. № 320 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/320-2013-%D0%BF>.